

להיות אזרח

במדינה

מדריך למורה

תשע"ד - 2014

חלק א' - על לימוד מקצוע האזרחות

כללי

תוכנית הלימודים העדכנית במקצוע האזרחות לחטיבת הביניים לשנת תשע"ג למגזר היהודי, אמורה לתת מענה חינוכי לבעיות האקטואליה המורכבות שהחברה הישראלית מתמודדת איתן כיום, ולחזק את הערכים היהודיים ציוניים והדמוקרטיים בקרב בני הנוער המתבגרים בישראל.

על תוכנית הלימודים באזרחות ומטרותיה

תוכנית הלימודים באזרחות מבוססת על התפיסה שיש לחנך את התלמידים לאזרחות במדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. מטרת העל של התוכנית הן:

- להקנות לתלמידים ידע והבנה לגבי המושגים: **מדינה - לאום - משטר**, ועל הערכים המאפיינים משטר דמוקרטי כולל הקשיים והמגבלות שלו.
- לחנך את התלמידים **למודעות והבנה** שמדינת ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית, והמורכבות הכרוכה בכך.
- לפתח בקרב התלמידים **תחושת שייכות והזדהות** עם הערכים הדמוקרטיים של החברה הישראלית, שבמסגרתה הם אמורים לממש את הפוטנציאל הטמון בהם.
- לעורר בתלמידים **רצון להיות אזרחים פעילים מעורבים ואחראים** החשים מחויבות למשטר הדמוקרטי במדינת ישראל ונכונות להגן עליו.

העקרונות המנחים בלימוד מקצוע האזרחות

לימוד מקצוע האזרחות שונה מלימוד של מקצועות אחרים בבית הספר משתי סיבות עיקריות והן:

- מקצוע האזרחות עוסק בנושאים אקטואליים אליהם נחשפים התלמידים ממקורות שונים כמו: אמצעי התקשורת, ביה"ס, משפחה וחברים.

מדריך למורה

- החשיפה של התלמידים לאקטואליה מאפשרת להם לרכוש ידע בלתי מבוסס במושגים באזרחות באופן לא מסודר.
- לפיכך, תוכנית הלימודים מאפשרת ליצור הוראה שיטתית ומסודרת בעלת משמעות לתלמידים שאמורה להביא אותם להבנת נושאי הלימוד במקצוע האזרחות, ולהפנמת הערכים וכללי ההתנהגות בחברה דמוקרטית. כדי להשיג יעדים אלו על המורים ללמד את מקצוע האזרחות על פי העקרונות הבאים:
- לשלב נושאים אקטואליים בהוראת מקצוע האזרחות באמצעות קריאת עיתונים, האזנה לתוכניות רדיו, צפייה בטלוויזיה וגלישה באינטרנט.
- ליצור הוראה פעלתנית בקרב התלמידים באמצעות: דיונים, הרצאות, שימוש באמצעי התקשורת ואמצעים אורקוליים ועוד.
- להשתמש באירועים ומצבים מתוך חיי החברה של התלמידים להמחשת הנושאים במקצוע האזרחות.

ההתאמה של תוכנית הלימודים לחינוך המיוחד

בחינוך המיוחד קיימת הבחנה בין תוכנית לימודים לבין תוכנית הוראה:

- **תוכנית לימודים** - היא תוכנית הלימודים במקצוע האזרחות המותאמת לשכבת הגיל של חטיבת הביניים ופותחה על ידי משרד החינוך לאוכלוסיית התלמידים הרגילה.
- **תוכנית הוראה** - היא התוכנית הנגזרת מתוכנית הלימודים, ומותאמת לצרכים המיוחדים של התלמידים בחינוך המיוחד. במסגרת תוכנית ההוראה נכללים אמצעי הוראה שונים בהם כלולים גם ספרי לימוד מותאמים המשמשים את התלמידים וצוות ההוראה ללימוד הנושאים של תוכנית הלימודים באזרחות.

כל צוות חינוכי בחינוך המיוחד מכין תוכנית הוראה מותאמת לתלמידים בבית הספר בו הם מלמדים. תוכנית ההוראה שיכולה להיות תוכנית אישית פרטנית או תוכנית קבוצתית מתחשבת בהטרוגניות ובשונות הקיימת בין התלמידים הלומדים במסגרת החינוך המיוחד.

חלק ב' - הקבלה בין תוכנית הלימודים לספר הלימוד

תוכנית הלימודים באזרחות לחטיבת הביניים לשנת תשע"ג

תוכנית הלימודים באזרחות לחטיבת הביניים לשנת הלימודים תשע"ג למגזר היהודי היא בהיקף של 60 שעות הוראה, שהחלוקה שלהן על פי המלצת הפיקוח על הוראת האזרחות מתוארת באופן הבא:

נושאי חובה (48 שעות)

הנושאים בתוכנית הלימודים שחובה ללמד אותם הם:

עם אזרח ומדינה - זיקות ויחסי גומלין

1. מהי מדינה ומה הם תפקידיה? (מומלץ כ-6 שעות)
ארבעת היסודות לקיומה של מדינה (שטח, אוכלוסייה, שלטון, ריבונות), הכרה בינלאומית.
2. זיקות שונות ביחסי עם ומדינה (מומלץ כ-1 שעות)
הבחנה בין השתייכות לאומית להשתייכות אזרחית (לאום ומדינות לאום).
3. מדינת ישראל - מדינת הלאום היהודי (מומלץ כ-12 שעות)
הכרזת העצמאות, גבולות המדינה, הרכב האוכלוסייה בישראל, ביטויים ליהדותה של המדינה: חוק השבות, חוק האזרחות, סמלי המדינה, זכויות המיעוטים בישראל.

ערכים ועקרונות המשטר הדמוקרטי

4. זכויות וחובות האדם והאזרח (מומלץ כ-14 שעות)
זכויות האדם - זכויות טבעיות, הזכות לחיים, הזכות לכבוד, הזכות לחירות, הזכות לפרטיות, הזכות לחופש הביטוי. חופש המצפון, חופש ההתארגנות, חופש העיסוק, חופש התנועה, הזכות להפגין, חופש הדת, הזכות להליך הוגן, הזכות לקניין, הזכות לשוויון- שוויון פוליטי, אפליה פסולה, העדפה מתקנת.
חובות האדם - הכרת ערך האדם כאדם, התחשבות בזולת וגילוי סובלנות כלפיו.
חובות האזרח - ציות לחוק, תשלום מיסים, שירות בצבא, מעורבות בחיים הציבוריים.

מדריך למורה

5. שלטון החוק (מומלץ כ-6 שעות)

כפיפות רשויות השלטון והאזרחים לחוק, תפקידי החוק במדינה דמוקרטית, שוויון בפני החוק, אכיפת החוק באופן שווה, החוקה כמגינה על ערכי היסוד של הדמוקרטיה.

6. מעורבות האזרחים במשטר דמוקרטי (מומלץ כ-3 שעות)

עקרון שלטון העם, השתתפות בבחירות, פעילות במפלגות, הבעת דעה, מחאה וביקורת על השלטון.

יישום עקרונות המשטר הדמוקרטי בישראל

7. הכנסת - הרשות המחוקקת (מומלץ כ-6 שעות)

תהליך החקיקה, קואליציה, אופוזיציה. קבלת חוקים ברוב, שאילתה, הצבעת אי אמון, ועדות חקירה, שיטת הבחירות בישראל.

נושאי בחירה (12 שעות)

בתוכנית יש 5 קבוצות של נושאי בחירה, ויש לבחור וללמד קבוצת נושאים **אחת** בלבד מתוך הרשימה הבאה:

1. הממשלה הרשות המבצעת.

הרכבת הממשלה, תפקידים וסמכויות הממשלה, אחריות הממשלה.

וגם: נשיא המדינה

או

2. הרשות השופטת - מערכת בתי המשפט

תפקיד הרשות השופטת וחשיבותה, מערכת בתי המשפט (הערכאות השונות), בג"ץ - בית המשפט העליון.

וגם: מוסדות פיקוח וביקורת

מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור, נגיד בנק ישראל, היועץ המשפטי לממשלה.

או

3. השלטון המקומי

וגם: מוסדות הדת היהודית בישראל

מדריך למורה

או

4. עיקרון הגבלת השלטון

הפרדת רשויות, פיקוח וביקורת מוסדיים, קיום אפוזיציה, קיומה של דעת קהל.

וגם: עיקרון הכרעת הרוב

דרך קבלת החלטות במדינה דמוקרטית, השמירה על זכויות המיעוט.

או

5. תפקיד התקשורת בחברה הדמוקרטית

מתן מידע מהימן ומלא לציבור, במה לפרשנות להבעת דעות שונות בציבור, מכשיר להגנה על זכויות האדם, כוחם של אמצעי התקשורת והשפעתם על החברה והשלטון.

פרקי הספר בהקבלה לתוכנית הלימודים

נושאי חובה

תוכנית לימודים	הפרקים בספר
עם אזרח ומדינה - זיקות ויחסי גומלין	
מהי מדינה ומה הם תפקידיה?	פרק המבוא: מדינה - לאום - משטר
זיקות שונות ביחסי עם ומדינה.	פרק המבוא: מדינה - לאום - משטר
מדינת ישראל - מדינת הלאום היהודי: הכרזת העצמאות.	פרק 1: הקמת המדינה והכרזת העצמאות
גבולות המדינה, הרכב האוכלוסייה בישראל, זכויות המיעוטים בישראל.	פרק 2: ישראל - שטח ואוכלוסייה.
סמלי המדינה ביטוי ליהדותה של המדינה.	פרק 3: מאפייני מדינת ישראל כמדינה יהודית.
חוק השבות, חוק האזרחות,	פרק 4: אזרחות במדינת ישראל.
ישראל מדינת הלאום היהודי	פרק 5: הקשר בין ישראל ליהדות התפוצות
עיצוב המורשת הלאומית בישראל	פרק 6: זיכרון לאומי והנצחה בישראל.

מדריך למורה

ערכים ועקרונות המשטר הדמוקרטי	
זכויות וחובות האדם והאזרח: זכויות האדם והאזרח האדם, חובות האדם, חובות האזרח	פרק 11: זכויות האדם והאזרח בדמוקרטיה.
שלטון החוק: כפיפות רשויות השלטון והאזרחים לחוק, תפקידי החוק במדינה דמוקרטית, שוויון בפני החוק, אכיפת החוק באופן שווה.	פרק 10: שלטון החוק במדינה דמוקרטית.
החוקה כמגינה על ערכי היסוד של הדמוקרטיה.	בפרק 9: עיקרון הגבלת כוח השלטון. פרק 13: חוקה וחוקי יסוד בישראל.
מעורבות האזרחים במשטר דמוקרטי: עיקרון שלטון העם.	פרק 7: עיקרון שלטון העם.
השתתפות בבחירות, פעילות במפלגות, הבעת דעה.	בפרק 9: עיקרון הגבלת כוח השלטון. פרק 14: הבחירות לכנסת בישראל.
מחאה וביקורת על השלטון.	בפרק 9: עיקרון הגבלת כוח השלטון. פרק 20: מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור.
יישום עקרונות המשטר הדמוקרטי בישראל	
הכנסת - הרשות המחוקקת	פרק 15: הכנסת הרשות המחוקקת

נושאי בחירה

הפרקים בספר	תוכנית לימודים
פרק 16: הממשלה - הרשות המבצעת	- הממשלה הרשות המבצעת וגם: נשיא המדינה
פרק 19: נשיא המדינה.	
פרק 18: מערכת המשפט - הרשות השופטת.	- הרשות השופטת - מערכת בתי המשפט וגם: מוסדות פיקוח וביקורת
פרק 20: מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור.	
פרק 17: השלטון המקומי	- השלטון המקומי וגם: מוסדות הדת היהודית בישראל
פרק 21: מוסדות הדת בישראל.	
פרק 9: עיקרון הגבלת כוח השלטון.	- עיקרון הגבלת השלטון וגם: עקרון הכרעת הרוב
פרק 8: פלורליזם ועיקרון הכרעת הרוב.	
פרק 12: התקשורת במדינה דמוקרטית.	- תפקיד התקשורת בחברה הדמוקרטית

מבנה ספר הלימוד

ספר הלימוד מחולק לחלקים הבאים:

- **פרק מבוא** - העוסק במושגים: מדינה, לאום ומשטר והזיקה שבין האזרחים למדינה.
- **החלק הראשון: "ישראל מדינה יהודית"** - עוסק בכל הנושאים המבטאים את זהותה של ישראל כמדינה יהודית.
- **החלק השני: "ערכים ועקרונות המשטר הדמוקרטי"** - עוסק בערכים ובעקרונות של משטר דמוקרטי וכיצד הם באים לידי ביטוי במדינת ישראל.

מדריך למורה

- **החלק השלישי: "המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל"** - עוסק בסדרי המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל ובמוסדות השלטון של המדינה. כל אחד מחלקי הספר מחולק לפרקים, בהם קיימת חלוקה פנימית לנושאי משנה המפרטים את חומר הלימוד תוך שימוש באסטרטגיות הוראה שונות. בסוף כל פרק מובאות שאלות לתרגול במגוון של שיטות הנהוגות בחינוך המיוחד להטמעת חומר הלמידה והבנתו.

התאמת ספר הלימוד לחינוך המיוחד

ספר הלימוד מיועד לתלמידי החינוך המיוחד והוא מהווה אחד האמצעים ליישום תוכנית ההוראה ללימוד מקצוע האזרחות באופן הבא:

- **התכנים בספר** - תואמים את תוכנית הלימודים שפורסמה במקצוע האזרחות לחטיבת הביניים במגזר היהודי לשנת הלימודים תשע"ג.
 - **דירוג התכנים בספר** - נעשה באמצעות חלוקה לפרקים ונושאי משנה תוך שמירה על רצף רעיוני של הנושאים.
 - **המשימות הלימודיות בספר** - נכתבו מתוך התייחסות להטרורגניות והשונות של תלמידי החינוך המיוחד, היכולת הקוגניטיבית והרגשית שלהם ועוד. כל אלו באים לידי ביטוי בספר באופן הבא:
 - **התייחסות למגבלות פיזיות** - על ידי הקפדה על גודל אות, סוג אות ומרווחים של החומר הכתוב.
 - **התאמת השפה** - על ידי שימוש במשפטים קצרים, משפטים ברורים, שפה ידידותית אך תקינה.
 - **הצגת רעיונות ומושגים** - על ידי הבלטת המושגים והרעיונות, ושימוש באמצעים גרפיים ותמונות.
 - **שילוב אסטרטגיות הוראה** - באמצעות שימוש במגוון של שיטות שאלות ותרגילים שמטרתן להטמיע את החומר הנלמד.
- ספר הלימוד המותאם לחינוך המיוחד אמור לשמש את הצוותים החינוכיים של החינוך המיוחד בבניית תוכנית ההוראה הפרטנית שלהם ויישומה.

חלק ג' - המלצות דיסקטיות להוראת פרקי הספר

פרק מבוא

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את ההצדקות לקיומה של מדינה.
- ב. התלמידים יכירו את ארבעת היסודות החינויים לקיומה של מדינה.
- ג. התלמידים יכירו את רעיון "האמנה החברתית" כבסיס לקיומה של מדינה.
- ד. התלמידים יכירו את המושג "לאום" ומשמעותה של "מדינת לאום".
- ה. התלמידים יכירו מה מציין המושג "משטר" וההבדל בין סוגים של משטרים.

מדינה

הצעות להוראה:

1. הצורך במדינה - אפשר לדון בשאלה: כיצד יראו חיי בני האדם ללא מסגרת של מדינה לעומת בני אדם החיים במסגרת של מדינה? ולערוך טבלה.

בני אדם חיים במסגרת של מדינה		בני אדם חיים ללא מסגרת של מדינה	
חירויות	יתרונות	חירויות	יתרונות

ניתן לשלב גם את נושא **האמנה החברתית** המדגישה את הצורך של האדם בחברה מאורגנת ומסודרת באמצעות הפעלה קבוצתית: **הכיתה מעוניינת לצאת לטיול מאורגן של שלושה ימים. אילו כללים יש לקבוע כדי שכל הכיתה תשתתף בטיול וליהנות יחד?**

2. **היסודות החינויים לקיומה של מדינה** - אפשר להמחיש את ההבדל בין מדינות שונות בעולם באמצעות מפה מדינית, וגם באמצעות משימה בה ידרשו התלמידים להביא נתונים לגבי מדינות שונות מאתרי האינטרנט.

3. יש חשיבות להדגיש שוב את **ההבדל בין סמכות לעוצמה של השלטון**. את זה ניתן לעשות באמצעות דיון בשאלות:

- מהי סמכות? כיצד אדם או ארגון מקבלים סמכות ומהי מאפשרת להם?

מדריך למורה

- מהי עוצמה? האם עוצמה היא כוח פיזי? מהיכן נובעת העוצמה שיש לבעל סמכות? מה קורה כשנעשה שימוש לרעה בעוצמה? ניתן להשתמש באירוע שבהפעלה הקודמת, ולהסיק מכך לגבי משמעות סמכותם ועצמתם של נבחרים. וכדוגמה: ועדי עובדים במקומות עבודה; ועד בית בבניין מגורים; מועצת תלמידים בבית"ס וכדומה.

קישורים באינטרנט

היסודות לקיומה של מדינה - הסבר מורחב

מהי מדינה - הסבר מורחב

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%94>

לאום

הצעות להוראה:

1. **לאום ומדינת לאום** - בכדי להבהיר את המושגים לאום, ומדינת לאום ניתן לערוך טבלת של דגמים שונים של מדינות לאום והמאפיינים של הלאום בהן.
2. **קבוצה אתנית** - ניתן להוסיף לטבלה את המיעוטים הקיימים בכל מדינה ולציין האם הם מיעוט אתני או מיעוט לאומי.

קישורים באינטרנט

מהו לאום - הסבר מורחב

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%94>

מהי לאומיות - הסבר מורחב

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99%D7%95%D7%AA>

מהי לאומיות - סרטון

<http://toldot.cet.ac.il/movie16.aspx>

הקמת מדינות לאום - סרטון

<http://toldot.cet.ac.il/movie3.aspx>

משטר

הצעות להוראה:

1. לגבי סוגי משטרים והשוואה ביניהם - ניתן לקיים דיון ולערוך השוואה בין משטרים באמצעות השאלות: באילו מדינות עדיין קיימת מונרכיה ומה תפקידה? באיזה משטר יש לאזרחים כוח רב יותר להשפיע ולשנות דברים ובאיזה משטר יש לשלטון כוח רב יותר?

ניתן לעשות טבלת השוואה בין מדינות בהן יש משטר שונה ולציין כיצד ההבדלים ביניהן באים לידי ביטוי במציאות היומיומית.

2. הדגשה של המשטר הדמוקרטי - חשוב להדגיש את המשטר הדמוקרטי, ואת העובדה שבדמוקרטיה העם הוא הריבון והשליט.

- ניתן לקיים דיון בשאלות: מדוע לא מתאפשרת דמוקרטיה ישירה כיום? מדוע במדינה מודרנית ניתן לקיים דמוקרטיה עקיפה (ייצוגית)?
- חשוב להעלות את השאלה: האם יתכן מצב שבמדינה בה יש משטר דמוקרטי יעלה לשלטון רודן שיקיים משטר דיקטטורי? אם כן אז כיצד? המטרה היא להביא את התלמידים להבנה כי במדינה שבה הדמוקרטיה היא רק צורת ממשל עם חוקים וכללים (פורמלית) אך ללא ערכים דמוקרטיים של שמירת זכויות אדם, עלולים האזרחים למצוא עצמם ביום מן הימים נשלטים על ידי דיקטטור. דוגמה לכך: עלייתו לשלטון של היטלר בגרמניה הנאצית ועוד. לעומת זאת במדינה בה מתקיימים ערכים דמוקרטיים של שמירת זכויות האדם והאזרח (מהותית) האזרחים ממילא ישמרו גם על החוקים והכללים הדמוקרטיים של המדינה.

קישורים באינטרנט

מהו ממשל וסוגי משטרים - הסבר מורחב

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%A9%D7%98%D7%A8>

משטרים טוטליטריים - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=NmnmVjyKmU4>

ישראל מדינה יהודית

פרק 1 - הקמת המדינה והכרזת העצמאות

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את תוכן הכרזת העצמאות.
- ב. התלמידים יכירו את הרקע ההיסטורי לכתיבתה של מגילת העצמאות.
- ג. התלמידים יבינו את חשיבותה ההיסטורית של מגילת העצמאות.
- ד. התלמידים יבינו שישראל הכריזה במגילת העצמאות שהיא מדינת יהודית ודמוקרטית.

הצעות להוראה:

החלק ההיסטורי

1. יש לקרוא חלק זה של המגילה ולקיים דיון בשאלות:

- אילו מאורעות היסטוריים מוצגים בחלק זה?
- איזו זכות היסטורית יש ליהודים להקים בארץ ישראל את מדינתם?
- כיצד מוצגת הזכות המשפטית הבינלאומית שיש ליהודים להקים את מדינתם בארץ ישראל?
- מה המשמעות שליהודים יש זכות טבעית כמו שאר העמים להקים לעצמם מדינה?

החלק המעשי

2. יש לקרוא חלק זה של המגילה ולקיים דיון בשאלות:

- מדוע נבחר שם המדינה להיות ישראל? ואיך זה קשור לחלק ההיסטורי של ההכרזה?
- אילו נושאים המוצגים בחלק זה מוכיחים שישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית?

החלק ההצהרתי

3. יש לקרוא חלק זה של המגילה ולקיים דיון בשאלות:

- מה מציינת הפנייה לאומות המאוחדות?

מדריך למורה

- מה מציינת ההבחנה בין הערבים תושבי המדינה לבין הערבים ממדינות ערב השכנות?
- מה משתמע מהפנייה אל יהודי התפוצות והדרישה מהם? ניתן להיעזר בסרטונים מהאינטרנט לצורכי המחשה ודיון בנושאים השונים. אפשר ליצור משימות לתלמידים בהן יביעו את דעתם לגבי השאלה: האם המציאות כיום במדינה היא מימוש חזון מגילת העצמאות?

קישורים באינטרנט

מגילת העצמאות - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=4032>

טרומ הכרזת המדינה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=3W-j6zfb5G4>

לקראת עצמאות חלק א' - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=eyDRQ57hwQc>

לקראת עצמאות חלק ב' - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=myFp4TnZ3Wg>

לקראת הכרזת המדינה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=HDYsZWr3O7s>

הכרזת המדינה המלאה (של בן גוריון) - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=BG95PmoeAkM>

החתימה על מגילת העצמאות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=9qYFLW75rJE>

מגילת העצמאות - סרטון

<http://citizenship.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=7f0d1884-e3a0-460b-9526-5016fda887df&lang=HEB>

ישראל כנגד כל הסיכויים (הישגי המדינה) - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=dj2zl2Mk5Mg>

פרק 2 - ישראל - שטח ואוכלוסייה

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את גבולות השטח של המדינה כיום.
- ב. התלמידים יכירו את הגורמים שהשפיעו על התהוות גבולות המדינה.
- ג. התלמידים יבינו את הסיבות לגבולות הלא מוכרים של המדינה.
- ד. התלמידים יכירו את הרכב האוכלוסייה בישראל כמדינה יהודית.
- ה. התלמידים יכירו את המיעוטים המרכזיים במדינה ומעמדם.

שטח המדינה

הצעות להוראה:

1. ניתן לבקש מהתלמידים לצייר מפה מדינית של ישראל במזרח התיכון ולסמן:
 - את גבולות ישראל כיום.
 - אילו גבולות של ישראל הינם סופיים ואילו עדיין לא.
 - היכן עובר "הקו הירוק" (קווי 67).
2. ניתן לקיים דיון ולברר את עמדת התלמידים לגבי השאלות: אילו שינויים התחוללו בשטחים שכבשה ישראל בשנת 1967? כיצד מתייחסת ישראל לשטחים אלו? מה חשיבותם של השטחים מבחינת ישראל?

קישורים באינטרנט

גבולות מדינת ישראל - הסבר מורחב

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%92%D7%91%D7%95%D7%9C%D7%95%D7%AA_%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA_%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C

הסבר על גבולותיה של ישראל - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=K7wc98QTiBq>

גבולות המדינה וחשיבות שטחי יהודה ושומרון - סרטון

https://www.youtube.com/watch?v=0OV_8HiO1HA

מסע בגבולות ישראל כיום - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=ru3elJhmmSM>

אוכלוסיית המדינה

הצעות להוראה:

1. לעורר דיון לגבי השאלה מה הרכב האוכלוסייה בישראל?
2. להטיל משימה על התלמידים לרשום את קבוצות האוכלוסייה הקיימות בישראל ואת המאפיינים של כל מיעוט במדינה.
3. לבחון את עמדת התלמידים לגבי מידת השפעת הדת על אורח החיים במדינה באמצעות השאלות: מה הפירוש מבחינתם להיות יהודי וכיצד זה בא לידי ביטוי בחיי היום יום? מה צריך להיות במדינה כדי שתהיה מדינה יהודית?
4. לגבי המיעוטים במדינה ניתן לקיים דיון בשאלה: כיצד בא לידי ביטוי השוויון האזרחי של המיעוטים במדינה?

קישורים באינטרנט

אוכלוסיית מדינת ישראל - הסבר מורחב

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%92%D7%A8%D7%A4%D7%99%D7%94_%D7%A9%D7%9C_%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C

דתיים וחילונים - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=wk9DrxKNP2Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=p71Pq5P8-ZA>

דתיים וחילוניים יחד - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=tvxEBS0DhCc>

כסוכים בין דתיים לחילוניים - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=5w4p5iVKX10>

דיון על מיהו ערבי בישראל - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=tS30Dh-dHo>

הדרוזים - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=JjxtVhkFI9A>

האם יש שוויון זכויות למיעוטים בישראל - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=d0DJBrO5ux8>

פרק 3 - מאפייני מדינת ישראל כמדינה יהודית

דגל המדינה

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את מרכיבי דגל המדינה ומקורותיו במסורת היהודית.
- ב. התלמידים יבינו כיצד דגל ישראל מבטא את אופייה היהודי של המדינה.

הצעות להוראה:

1. **לגבי דגלי מדינות באופן כללי** - ניתן לקיים דיון בשאלות: מהו דגל? מה מייצג דגל? אילו רכיבים כולל הדגל ומדוע נבחרים רכיבים אלו? ניתן לבקש מהתלמידים להתייחס למספר דגלים של מדינות בעולם ולהסביר את משמעות הסמלים המופיעים על דגלי המדינות שבחרו.
2. **לגבי דגל המדינה** - ניתן לשאול: היכן ומתי מונף דגל המדינה? למצוא את המקורות למרכיבי דגל המדינה במורשת היהודית?
3. ניתן לקיים דיון בשאלה: מה עמדת התלמידים לגבי הדרישה של המיעוטים הלא יהודים בחברה הישראלית להחלפת הדגל, הסמל וההמנון הלאומי של ישראל כדי שגם הם כאזרחי המדינה יוכלו להתחבר אליהם?

קישורים באינטרנט

דגל ישראל - הסבר מורחב

<http://ilschool.org/WebPages/6396bcc2-432a-4792-97d6-d06e9f4c7475.bdabc90b-41cb-410c-9967-a0517e005751.aspx>

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=5775>

דגל ישראל משמעותו ומקורותיו - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=YNqXoqzav9Y>

מקורו של הסמל מגן דוד - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=orai8pvosi0>

משמעות המגן דוד ביהדות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=hYqFsWvhN1c>

מדריך למורה

סמל המדינה

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את מרכיבי הסמל ומקורותיו במסורת היהודית.
- ב. התלמידים יבינו כיצד סמל מדינת ישראל מבטא את אופייה היהודי של המדינה.

הצעות להוראה:

1. **לגבי סמלים באופן כללי** - ניתן לקיים דיון באמצעות השאלות: מהו סמל? מה מייצג סמל? אילו רכיבים כולל סמל ומדוע נבחרים רכיבים אלו? מדוע יש שימוש כל כך נרחב בסמלים?
2. **לגבי סמל המדינה** - ניתן לשאול: מתי מציבים את סמל המדינה? כיצד חזון הנביא זכריה (ד' 1 - 6) היה השראה למעצבי הסמל?

קישורים באינטרנט

סמל המדינה - הסבר מורחב

<http://ilschool.org/WebPages/6396bcc2-432a-4792-97d6-d06e9f4c7475.7f5c8444-a99d-4c0d-9511-8b5a5d50b819.aspx>

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=4451>

סמל המדינה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=wt1r0fIFTX0>

המנון המדינה

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את המבנה והתוכן של המנון המדינה "התקווה".
- ב. התלמידים יבינו כיצד המנון מדינת ישראל מבטא את אופייה היהודי של המדינה.

הצעות להוראה:

1. **לגבי המנונים באופן כללי** - ניתן לקיים דיון באמצעות השאלות: מהו המנון? מה מייצג ההמנון במדינה?

מדריך למורה

2. לגבי המנון המדינה - ניתן לשאול: מתי שרים את המנון המדינה? אילו רעיונות וערכים מבטא המנון המדינה?
3. ניתן לקיים דיון ביקורתי בשאלה: מה לדעת התלמידים חש בן מיעוטים המייצג את מדינת ישראל בתחרות בחו"ל בעת השמעת ההמנון? האם יש להחליף את ההמנון?

קישורים באינטרנט

המנון המדינה - הסבר מורחב

<http://ilschool.org/WebPages/6396bcc2-432a-4792-97d6-d06e9f4c7475.35d425dc-5f5b-45a6-b426-3e976e82861c.aspx>

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=8131>

המנון המדינה (השיר) - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=BDxpVasvNPM>

<https://www.youtube.com/watch?v=Ffi7D9ljZrE>

מקור המנגינה של ההמנון - סרטון

https://www.youtube.com/watch?v=fig_rZPqoWI

ההיסטוריה של המנגינה של ההמנון - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=5Ge3KiO2Gw8>

פרק 4 - אזרחות במדינת ישראל

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו כיצד חוק השבות מבטא את אופייה היהודי של ישראל.
- ב. התלמידים יבינו את הרעיונות שבבסיס חוק השבות וחוק האזרחות.

חוק השבות

הצעות להוראה:

1. לקיים דיון בשאלה: כיצד חוק השבות מבטא את התפיסה שישראל הוקמה כמדינתו של העם היהודי? המטרה להראות שהחוק למעשה מעודד עלייה לארץ וקיבוץ גלויות באמצעות העדפה של יהודים להם מוענקת תעודת עולה.
2. אפשר לבחון לעומק את פרשת רופאיזן ולדון במשמעות דברי הנימוק של שופט בית המשפט העליון לדחיית העתירה.
3. ניתן לדון בשאלות: מי הוא יהודי? ובצורה כזו לגעת בנושא הזרמים ביהדות, ולגבי המחלוקת הקיימת בחברה הישראלית בנושא הגיור?

קישורים באינטרנט

חוק השבות - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=8301>

חוק השבות - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=ONYVwMh_WIM

מי הוא יהודי - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=5DFI3AQyn_c

פרשת רופאיזן - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=84gYHNttBhU>

חוק השבות - צדק או אפליה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=m9FT69zH-Ro>

<http://www.youtube.com/watch?v=MZKu1hFEozU>

חוק האזרחות

הצעות להוראה:

1. ניתן לקיים דיון בשאלות: כיצד חוק האזרחות משלים את חוק השבות? איזה עקרון להשגת אזרחות בישראל מדגיש חוק האזרחות ומדוע?
2. ניתן לדון בדרכים להשגת אזרחות שמפורטת בחוק, ולבחון באילו סעיפים בא לידי ביטוי עקרון הקרקע ובאילו סעיפים בא לידי ביטוי עקרון הדם?
3. ניתן לבחון עם התלמידים גם את נושא ההתאזרחות, והאם ידוע לתלמידים על מקרים בהם זכו לא יהודים באזרחות ישראלית? ניתן להביא לתלמידים מקרים שונים שפורסמו בתקשורת בהם הוגשה בקשה לקבלת אזרחות ונדחתה ולדון בהם.

קישורים באינטרנט

קבלת אזרחות בישראל - הסבר מורחב

[/http://www.gov.il/FirstGov/TopNav/Situations/SPopulationsGuides/IPNationality/IPWaysForNationality](http://www.gov.il/FirstGov/TopNav/Situations/SPopulationsGuides/IPNationality/IPWaysForNationality)

חוק האזרחות - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=vCP7SDmwy_k

<http://www.youtube.com/watch?v=DYfyCwfQO-o>

<http://www.youtube.com/watch?v=y2PitL5OBH0>

פרק 5 - הקשר בין ישראל ליהדות התפוצות

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו היבטים שונים ביחסים בין ישראל לעם היהודי בתפוצות.
- ב. התלמידים יבינו כיצד היחסים בין ישראל לעם היהודי בתפוצות מבטאים את היותה של ישראל מדינת העם היהודי.
- ג. התלמידים יכירו את המוסדות הלאומיים ואת מעמדם במדינה.

הצעות להוראה:

1. ניתן לקיים דיון בשאלות: מדוע ישראל חשובה ליהודי התפוצות? מה צריך להיות יחסה של ישראל ליהודי התפוצות? האם יש לשתף אותם בהכרעות?
 2. אחת הבעיות המורכבות של יהדות התפוצות היא בעיית "הנאמנות הכפולה", כאשר מצד אחד הם חייבים בנאמנות למדינתם, ומצד שני הם חשים סולידריות עם ישראל. דוגמה בולטת למשבר הנאמנות הוא המקרה של יונתן פולארד בארה"ב שיושב בכלא על ריגול לטובת ישראל. ניתן לקיים דיון בשאלות: כיצד ישראל צריכה לנהוג בעת מחלוקת עם מדינות אחרות? האם על ישראל לדאוג לאינטרסים שלה מבלי להתחשב ביהודים שבאותן מדינות?
 3. יהודי התפוצות תומכים בישראל בצורות מגוונות, ועקב כך חשים שישראל צריכה לשתף אותם בהכרעות שונות. ניתן לקיים דיון בשאלה: האם אומנם ישראל צריכה לשתף את יהדות התפוצות בהכרעות מדיניות כאשר למעשה הם אינם חיים כאן?
 4. ניתן גם לקיים דיון בשאלה: האם עדיין נחוצים מוסדות התנועה הציונית כמו הסוכנות היהודית ואחרים שיש להם מעמד חוקי במדינת ישראל הריבונית?

קישורים באינטרנט

דילמות ביחסים בין ישראל לתפוצות - הסבר מורחב

<http://mypeople.cet.ac.il/Dilemot/Dilema1step2.aspx>

<http://mypeople.cet.ac.il/Dilemot/Dilema1step3.aspx>

מדריך למורה

ישראל ויהדות התפוצות - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=19526>

הקשר בין ישראל לתפוצות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=ohEAXo7hlf8>

תמיכת ארה"ב ואזרחיה בהקמת המדינה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=27PvcK3iFQU>

דילמות ביחסי ישראל והתפוצות - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=-q8_vlcJfE

זרקור על יהדות ארצות הברית - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=Cdqbx8iYpQs>

מצעד תמיכה בניו יורק ביום העצמאות של ישראל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=gallhD2Z-hI>

<http://www.youtube.com/watch?v=RVYnvDZ-arM>

עלייה לישראל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=gxn4zt5Hi2Q>

התפוצה היהודית - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=9rEZPOeuomA>

פרק 6 - זיכרון לאומי והנצחה בישראל

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו את המשמעות של זיכרון לאומי.
- ב. התלמידים יבינו כיצד ההנצחה בישראל היא משמעותית למורשת לתרבות ולזהות של החברה הישראלית
- ג. התלמידים יכירו את הדפוסים השונים של הנצחה הקיימים בישראל.

הצעות להוראה:

1. ניתן להיכנס לאתר הכנסת - ימי מועד וזיכרון:
<http://main.knesset.gov.il/About/Occasion/Pages/default.aspx>
ולקרוא לגבי האישים והאירועים שהנצחתם נקבעה בחוק בישראל.
2. ניתן להטיל מטלה על התלמידים למצוא מידע על מספר אנדרטאות ולרשום מה מציינת כל אנדרטה.
3. ניתן גם לדון בימי הזיכרון והאבל שנקבעו במסורת היהודית לדורות.

קישורים באינטרנט

מוזיאונים ומכוני הנצחה - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16335>

יום השואה

טקס יום הזיכרון לשואה והגבורה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=8FS5NuLdQt4>

<http://www.youtube.com/watch?v=G3wmFI4a8NU>

סיור ביד ושם - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=LTfbDrPkrA0&list=PLCF5C0B3F99BE6AEF>

יום השואה - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=9E0g3DGB2YU>

יום הזיכרון לחללי צה"ל

לזכר חללי צה"ל - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=0D60NzC_c0o

טקס יום הזיכרון לחללי צה"ל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=8IE9kLMwU6A>

<http://www.youtube.com/watch?v=5DD5T9r7D4E>

טקס הדלקת המשואות לסיום יום הזיכרון - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=q5epx_rG08I

אנדרטאות

אנדרטת חייל השריון - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=fVwUPS91_2I

סיור באנדרטאות בראשון לציון - סרטון

https://www.youtube.com/watch?v=7K-Kh9_Famw

יער הקדושים - אנדרטאות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=0ZTeF4LLj44>

ערכים ועקרונות המשטר הדמוקרטי

מדינה יהודית ודמוקרטית - סרטון

<http://citizenship.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=154516ea-ee7f-41a6-8822-f5d513b8c1f4&lang=HEB>

<http://citizenship.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=1a0f2c86-8231-4754-ac8e-6ab4dedf1491&lang=HEB>

פרק 7 - עקרון שלטון העם

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו שבדמוקרטיה העם הוא מקור הסמכות של השלטון.
- ב. התלמידים יכירו שני דגמים של שלטון: משטר פרלמנטרי ומשטר נשיאותי.
- ג. התלמידים יכירו את התנאים הנדרשים לבחירות דמוקרטיות.

הצעות להוראה:

1. ניתן להטיל משימה על התלמידים: לחפש ולמצוא באיזה מעמד אמר נשיא ארצות הברית לינקולן את המשפט המפורסם שלו "ממשלה של העם, על ידי העם, למען העם, לא תאבד מן הארץ"?
2. ניתן לדון ביתרונות ובחסרונות שיש בכל אחת משיטות הדמוקרטיה?

דמוקרטיה ייצוגית	דמוקרטיה ישירה

3. לגבי התנאים לבחירת נציגים בדמוקרטיה - ניתן להציע מצב בו הכיתה צריכה להצביע על החלטה לצאת לצפייה בהצגת תיאטרון, וליצור תנאים הצבעה שונים לתלמידים ולאחר מכן לדון במסקנות.

4. ניתן לדון בהבדלים בין משטר פרלמנטרי לבין משטר נשיאותי?

משטר פרלמנטרי	משטר נשיאותי

5. ניתן לדון ביתרונות ובחסרונות של משאל עם?

יתרונות משאל עם	חסרונות משאל עם

מדריך למורה

קישורים באינטרנט

שלטון העם - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16476&source=940>

דמוקרטיה ישירה - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16475&source=940>

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%A7%D7%A8%D7%98%D7%99%D7%94_%D7%99%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%94

דמוקרטיה עקיפה (ייצוגית) - הסבר מורחב

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%A7%D7%A8%D7%98%D7%99%D7%94_%D7%99%D7%99%D7%A6%D7%95%D7%92%D7%99%D7%AA

משאל עם - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16481&source=940>

סוגי ממשל בדמוקרטיה ייצוגית - סרטון

https://www.youtube.com/watch?v=XASp14Zwsjs&list=PL7-d_nWWRw_42n2fWeVqlUVF2vtgrlY59

מהי דמוקרטיה בעיני הישראלים - סרטון (יש לקיים צפייה ביקורתית)

<http://www.youtube.com/user/WeAreNIF/featured?v=DHOt-R3V5Gc>

הפגנה בישראל לצדק חברתי - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=qJiYRQ112zl>

קמפיין הבחירות האחרונות לכנסת - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=kThfgQVW6tk>

פרק 8 - פלורליזם ועקרון הכרעת הרוב

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו מהו המושג "פלורליזם".
- ב. התלמידים יבינו מדוע חיוני הפלורליזם לדמוקרטיה.
- ג. התלמידים יכירו את עקרון הכרעת הרוב בדמוקרטיה.
- ד. התלמידים יבינו את חשיבות שמירת זכויות המיעוט ומניעת עריצות הרוב.

הצעות להוראה:

1. ניתן לדון בשאלה: כיצד הפלורליזם בא לידי ביטוי בדמוקרטיה?

במבנה השלטון	בתחום הפוליטי	בתחום הכלכלי	בתחום התרבותי	בתחום החברתי

2. יש לדון בשאלות: מהי סובלנות? מה המשמעות של הכרה בכבודו של אדם להיות שונה ולנהוג על פי דרכו?
3. יש לדון בשאלה: מדוע נחוצה הסכמיות בחברה דמוקרטית?
4. **לגבי הכרעת הרוב** - ניתן להביא אירוע המוכר לתלמידים ולדון כיצד אמורה להתקבל החלטה בנושא.
5. יש לדון במושג "עריצות" ובדרכים למנוע את עריצות הרוב.

קישורים באינטרנט

פלורליזם וסובלנות - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16479&source=940>

השונות - גזענות - הסבר מורחב

<http://citizenship.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=0c4f13a7-ddaf-4f2b-9bdc-92a9664ff0d5&lang=HEB>

פלורליזם וסובלנות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=Qc2OzhQ9NDg>

פלורליזם וסובלנות - השסע החברתי - הנחייה למורה + סרטונים לדין

<http://www.sharedlife.org.il/ShowItem.aspx?ItemID=08a35ba0-b4f6-434b-9136-80e7bf98b109&lang=HEB>

פלורליזם בישראל - סרטון (השיר כותונת פסים)

http://www.youtube.com/watch?v=SO8gyhp1WyQ&feature=player_embedded

פרק 9 - עקרון הגבלת כוחו של השלטון

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו שבדמוקרטיה יש חשיבות להגבלת הכוח שיש לשלטון.
- ב. התלמידים יבינו כיצד אמצעים להגבלת כוחו של השלטון באים לידי ביטוי בדמוקרטיה.

הצעות להוראה:

1. ניתן לדון בכוחו של השלטון וכיצד הוא בא לידי ביטוי?

מנגנוני אכיפה	מקורות מידע	משאבים אנושיים	משאבים כלכליים

2. ניתן לדון בכל אחד מהאמצעים להגבלת כוחו של השלטון:

- **לגבי הפרדת רשויות השלטון** - באמצעות טבלה בה יש לבצע רישום התפקידים ותחומי האחריות של כל רשות.
- **לגבי בחירות דמוקרטיות** - יש לקיים דיון בשאלות: אילו עקרונות באים לידי ביטוי בבחירות? אילו תנאים חייבים להתקיים בבחירות דמוקרטיות? אילו שיטות של בחירות נהוגות בדמוקרטיה?
- **לגבי מנגנוני פיקוח וביקורת** - לקיים דיון לגבי ההבדל בין מנגנוני פיקוח פורמליים לבין מנגנוני פיקוח בלתי פורמליים ולרשום את ההבדלים בטבלה.
- **לגבי חוקה וחוקים** - יש לקיים דיון בשאלות: כיצד החוקה והחוקים מגבילים את השלטון? יש להביא דוגמאות ולרשום אותן בטבלה.

קישורים באינטרנט

הגבלת כוח השלטון - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16477&source=940>

מנגנוני פיקוח על השלטון - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=ANCp7u8JWM4>

פרק 10 - שלטון החוק במדינה דמוקרטית

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את עקרון שלטון החוק בדמוקרטיה.
- ב. התלמידים יכירו את ההיבטים הבאים לידי ביטוי בחוק.
- ג. התלמידים יבינו לשם מה קיים חוק ואת חשיבותו בדמוקרטיה.
- ד. התלמידים יכירו את סוגי העבריינות ואת הסכנות הטמונות בהם.

הצעות להוראה:

1. **לגבי עקרון שלטון החוק** - ניתן לדון בשאלות: כיצד חוקים מסדירים את החיים במדינה? מה מניע אנשים לציית לחוקים מרצון? מה יקרה במדינה אם אנשים לא יצייתו לחוק?
2. ניתן לערוך השוואה כיצד שלטון החוק בא לידי ביטוי במדינה דמוקרטית ובמדינה טוטליטרית?
3. ניתן לקיים דיון על ההבדלים בין שלושת סוגי העבריינות והמשמעות שלהן. וכדוגמה: להביא את המסר שבסיפור המקראי על גזלת כרם נבות (מלכים א' כ"א) על ידי המלך אחאב ואשתו איזבל.

קישורים באינטרנט

שלטון החוק - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16478&source=940>

שלטון החוק - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=Qc2OzhQ9NDg>

שוויון בפני החוק - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=2D77DD7Sgn4>

מדד הדמוקרטיה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=hziBKfVcCw4>

האם ישראל מדינה דמוקרטית - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=d0DJBrO5ux8>

פרק 11 - זכויות האדם והאזרח בדמוקרטיה

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו את משמעות ערך האדם וחשיבותו בדמוקרטיה.
- ב. התלמידים יבינו את משמעות התנגשות זכויות היסוד של האדם והדרכים לפתרון.
- ג. התלמידים יכירו את זכויות היסוד של האדם בדמוקרטיה.
- ד. התלמידים יבינו את ההבדל בין זכויות אדם לזכויות אזרח.

הצעות להוראה:

1. ניתן לקיים דיון לגבי הכתוב במקרא על ערך האדם, ולהביא את התייחסות הפרשנים וחכמי ישראל לפסוקים אלו.
2. יש להדגיש לתלמידים שמדינת ישראל חתמה על כל האמנות לזכויות האדם של האו"ם. ניתן לקרוא את האמנה לזכויות האדם ולדון בשאלה: אילו סעיפים מתוך האמנה באים לידי ביטוי כיום בישראל (לגבי המהגרים, השוהים הבלתי חוקיים ועוד)?
3. ניתן לדון בהתנגשות בין חובות האזרח לזכויות האדם בישראל באמצעות האירוע: צעיר שעל פי החוק חייב להתגייס לצה"ל מסרב להתגייס בטענה שהוא מבחינה מצפונית אינו יכול להיות חייל.
4. ניתן לדון בהרחבה בהתנגשות בין הזכות לחופש הביטוי לזכות לשם טוב. יש להביא אירועים בהם היו מעורבים בני נוער, ולהדגיש את התוצאות החמורות שהיו בעקבות הפגיעה בשם הטוב שלהם.

קישורים באינטרנט

זכויות האדם

זכויות אדם - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16480&source=940>

מהן זכויות אדם - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=1enq3SeuTLc>

מדריך למורה

זכויות אדם - סרטון

[/http://www.youthforhumanrights.org](http://www.youthforhumanrights.org)

זכויות האדם - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?feature=endscreen&v=1eng3SeuTLc&NR=1>

<http://www.youtube.com/watch?v=kbul3hxYGNU>

<http://www.youtube.com/watch?v=nIQ1QIacQ1M>

הזכות לשם טוב - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=Z-imJ7ZCbAY>

זכויות האזרח

זכויות האזרח בדמוקרטיה - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=15774>

זכויות האזרח - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=-ce_Wilxeh0

המאבק על מקום הנשים במדינת ישראל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=xYvvjGYIjE8>

שוויון בין המינים - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=fdMesCLIHm8>

פרק 12 - התקשורת במדינה דמוקרטית

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את התקשורת בישראל ואת תפקידיה.
- ב. התלמידים יבינו את תפקידה של התקשורת בדמוקרטיה.
- ג. התלמידים ילמדו לבחון ולהעריך את המידע המועבר על ידי התקשורת.

הצעות להוראה:

1. ניתן לערוך השוואה לגבי תפקידה ומעמדה של התקשורת במשטר דמוקרטי לעומת תפקידה ומעמדה במשטר טוטליטרי.
2. ניתן לקיים דיון לגבי השאלות: האם כל אירוע חייב להפוך לנושא תקשורתי? אילו ערכים דמוקרטיים מתנגשים בחדירה של עיתונאים לחיי הפרט? האם פרסום חדשותי צריך להיות רק על פי שיקול דעתו של העיתונאי?

קישורים באינטרנט

מאפייני התקשורת במדינה - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=17303>

חופש הביטוי בעידן תקשורת המונים - הסבר מורחב מאד

<http://www.acri.org.il/he/?p=5497>

תקנון האתיקה של העיתונות - הסבר מורחב

<http://www.the7eye.org.il/ethics/3347>

על חופש הביטוי - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=udLvLX7XgYQ>

חופש הביטוי - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=iy3epoJapuc>

חופש העיתונות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=K-2VupLp4C4>

<https://www.youtube.com/watch?v=aqJvLVaeGbo>

המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל

פרק 13 - חוקה וחוקי יסוד בישראל

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו מהי חוקה ומה חשיבותה בדמוקרטיה.
- ב. התלמידים יבינו את המחלוקת לגבי ניסוח חוקה לישראל.
- ג. התלמידים יבינו את מעמד של חוקי היסוד בישראל.

הצעות להוראה:

1. **לגבי החוקה** - ניתן לקיים דיון בשאלות: כיצד משמשת חוקה אמצעי להגבלת השלטון? כיצד היא מגנה על זכויות האדם והאזרח? ניתן לערוך טבלה ולפרט בה את המרכיבים הכתובים בחוקה.
2. **לגבי המחלוקת על חוקה לישראל** - ניתן לקיים דיון בשאלה: האם המחלוקת על כתיבת חוקה לישראל הוא למעשה ויכוח על דמותה של המדינה?
3. **לגבי חוקי יסוד** - ניתן לקיים דיון לגבי השאלות: באילו נושאים עוסקים חוקי היסוד שחוקקה הכנסת עד היום? ומה הקשר שלהם לחוקה?

קישורים באינטרנט

חוקי היסוד במדינה - מידע מורחב

<http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Pages/BasicLaws.aspx>

מהי חוקה - דעות ברחוב הישראלי - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=w7-y5d5UI4Y>

חוקה בישראל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=w12uX93QYbQ>

פרק 14 - הבחירות לכנסת ישראל

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו מהי מפלגה ומה חשיבות המפלגות בדמוקרטיה..
- ב. התלמידים יבינו את העקרונות לבחירות דמוקרטיות.
- ג. התלמידים יבינו את שיטת הבחירות לכנסת בישראל ואופן ההתנהלות שלהן.

הצעות להוראה:

1. ניתן לדון בהבדל בין דרך הפעולה של מפלגה לבין דרך הפעולה של קבוצת אינטרס (אפשר להשוות גם בין מצע מפלגה לעקרונות של תנועה או שדולה).
2. ניתן לערוך דיון בשאלות: מה המסר כאשר יש השתתפות נמוכה של הציבור בהצבעה ביום הבחירות? האם ניתן לחייב את הציבור ללכת להצביע?

קישורים באינטרנט

הצעות לשינוי שיטת הממשל - הסבר מורחב

http://www.knesset.gov.il/description/heb/heb_mimshal_shi.htm

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%99_%D7%A9%D7%99%D7%98%D7%AA_%D7%94%D7%9E%D7%9E%D7%A9%D7%9C_%D7%91%D7%99%D7%A8%D7%90%D7%9C

באיזו שיטת בחירות לבחור - הסבר מורחב

<http://www.snunit.k12.il/seder/democracy/arian.html>

על הבחירות לכנסת - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=WEDn1vsCF9c>

זכות לבחור לכנסת - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=Caf24pGInLc>

בחירות חשאיות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=OcuMOLyd9qY>

ועדת הבחירות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=QCOM5H8obIU>

היסטוריה של הבחירות בישראל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=JvhD3RvORVQ>

פרק 15 - הכנסת - הרשות המחוקקת

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את מבנה הכנסת - בית המחוקקים של ישראל.
- ב. התלמידים יכירו את נוהלי עבודת הכנסת וסדרי עבודתה.
- ג. התלמידים יכירו את תפקידי הכנסת ויבינו כיצד היא מבצעת אותם.

הצעות להוראה:

1. ניתן לקיים דיון בשאלה: כיצד באה לידי ביטוי עליונותה של הכנסת על פני רשויות השלטון האחרות?
2. יש לדון בהרחבה בהבדלים שבין סיעות הקואליציה לסיעות האופוזיציה תוך שימת דגש לגבי החשיבות שיש לאופוזיציה בדמוקרטיה.
3. חשוב לדון בהרחבה בתהליך החקיקה ובסיבות להיותו תהליך ארוך?
4. יש לדון בהרחבה בשאלה: כיצד הכנסת מבצעת את הביקורת והפיקוח על הממשלה? ניתן להביא דוגמאות לכך מצפייה בערוץ הכנסת בטלוויזיה.
5. תפקידם של חברי הכנסת ואחריותם הציבורית מהווים נושא לוויכוח מכיוון שיש חברי כנסת המייצגים קבוצות באוכלוסייה (חרדים, מזרחיים, ערבים ועוד). לכן יש לדון בשאלה: האם על חברי הכנסת לדאוג רק לקבוצות האוכלוסייה שלהם או שהם צריכים לדאוג לכלל הציבור?

קישורים באינטרנט

על כנסת ישראל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=V25RDG0K1Gc>

<http://www.youtube.com/watch?v=uBzH2GCxDQ0>

ועדות הכנסת - הסבר מורחב

<http://main.knesset.gov.il/Activity/committees/Pages/default.aspx>

תהליך החקיקה בכנסת - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=P_ex-wkSaa0

מדריך למורה

תהליך הגשת הצעת חוק ממשלתית - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=77DiqcLkuI4>

תהליך הגשת הצעת חוק פרטית - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=VzvqY1dCIAg>

תהליך הגשת הצעת אי אמן בממשלה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=19fOylFLhtc>

דוגמאות לחוקים מיוחדים

חוק דרומי - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=54nBu7VfaVw>

חוק הקופאיות - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=HZR45-rt0_Y

חוק זכויות התלמיד - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=EMNkmQpjZPE>

פרק 16 - הממשלה - הרשות המבצעת

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את מעמדה של הממשלה תפקידיה וסמכויותיה.
- ב. התלמידים יכירו את הרכב הממשלה ודרכי פעולתה.
- ג. התלמידים יבינו את האחריות של הממשלה כלפי המדינה ואזרחיה.

הצעות להוראה:

1. רצוי לדון בהרחבה בתפקידי הממשלה וסמכויותיה כפי שהם מוגדרים בחוק יסוד הממשלה. יש לדון בשאלה: כיצד הממשלה פועלת כגוף אחד?
2. לראש הממשלה עוצמה שלטונית והשפעה רבה. כיצד באה לידי ביטוי המנהיגות של ראש הממשלה בהנהגת הממשלה והמדינה?
3. ניתן לדון בשאלות: מהי האחריות המשותפת שיש לממשלה? על מי מוטלת אחריות מיניסטריאלית ומה משמעותה?

קישורים באינטרנט

הממשלה בישראל - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=8302>

דעות על ביצועי הממשלה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=hziBKfVcCw4>

דעות על שינוי שיטת הממשל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=XkPeWJ4MCiQ>

המדיניות הכלכלית של הממשלה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=rs3x7fPkjTY>

הסכם השלום עם מצרים - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=u4yZXrdzBfE>

הסכם השלום עם ירדן - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=0LuTxffG2Ec>

פרק 17 - השלטון המקומי

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו את מהו שלטון מקומי ואת תפקידו לצד השלטון המרכזי.
- ב. התלמידים יכירו את תפקידיה וסמכויותיה של הרשות המקומית.
- ג. התלמידים יכירו את אופן פעולתה של הרשות המקומית וכיצד העקרונות הדמוקרטיים באים לידי ביטוי בעבודתה.

הצעות להוראה:

1. ניתן לדון עם התלמידים בשאלות העקרוניות: למה צריך רשות מקומית? איזו תועלת מביאה הרשות המקומית לתושבים?
2. ניתן לתת מטלה לתלמידים לבחון את תחומי הפעולה של הרשות המקומית שלהם. אפשר לרשום איזה נושא חדש באחריות הרשות המקומית התגלה לתלמידים שלא היה ידוע להם קודם לכן?
3. ניתן לדון עם התלמידים בשאלה: מדוע יש בחירות אישיות לראש הרשות המקומית? מה החשיבות שלהן? האם חשוב לכל מהתלמידים מי עומד בראש הרשות המקומית ומדוע?

קישורים באינטרנט

השלטון המקומי - הסבר מורחב

<http://main.knesset.gov.il/About/Lexicon/Pages/LocalAuthorities.aspx>

על השלטון המקומי - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=78lyGDQ8Z_8

העשייה של השלטון המקומי - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=oj4Ao5f7SXs>

שביתה ברשויות המקומיות - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=j0e-VeFUw7I>

פרק 18 - מערכת המשפט - הרשות השופטת

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יבינו את חשיבותה של מערכת המשפט בדמוקרטיה.
- ב. התלמידים יכירו את התחומים המרכזיים בהם עוסקת מערכת המשפט.
- ג. התלמידים יכירו את עקרונות המשפט בישראל.
- ד. התלמידים יכירו את מבנה הרשות השופטת במדינה ואת התפקידים והסמכויות של בתי המשפט לסוגיהם.
- ה. התלמידים יבינו את תפקידו של בג"ץ ואת חשיבותו בשמירת זכויות האדם והאזרח במדינה.

הצעות להוראה:

1. ניתן לקיים דיון בשאלות: מדוע נחוצה רשות שופטת במדינה? מה צריך להיות אופייה של הרשות השופטת? מי יכול לכהן כשופט?
2. החוקים בישראל קובעים גבולות של גזר דין על עבירות פליליות (לדוגמה: 10 - 15 שנות מאסר). ניתן לקיים דיון בשאלות: מדוע החוק קובע גבולות של גזר דין? אילו ערכים אמורים להשפיע על השופטים בעת מתן גזר דין? האם צריך להיות קשר בין מידת הדין למידת הצדק בהכרעות בתי המשפט?
3. ניתן להציג לתלמידים אירועים בולטים ועדכניים שעניינם נדון בבתי משפט שונים ופורסמו בתקשורת ולדון בשאלות: מה הנושא שנדון בבית המשפט? מדוע עניין זה נדון בבית משפט זה? מיהם התובעים ומיהם הנתבעים? מה הייתה פסיקת בית המשפט?
4. ניתן להביא לתלמידים עניינים שנדונו בבתי דין שונים ופורסמו בתקשורת ולדון באותן שאלות.
5. ניתן להטיל מטלה על התלמידים להביא דוגמאות לגבי פעולתו של בית המשפט העליון בישיבתו כבית משפט לערעורים.
6. ניתן להטיל מטלה על התלמידים להביא דוגמאות לגבי עתירות שהוגשו לבית המשפט העליון בישיבתו כבג"ץ ולדון בשאלות: מה נושא העתירה? מיהם העותרים וכנגד מי עתרו? איזה סעד קיבלו מבג"ץ?

מדריך למורה

קישורים באינטרנט

הרשות השופטת - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=8308>

בג"ץ - הסבר מורחב

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=8311>

מבנה מערכת המשפט בישראל - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=gWqoY1a8mng>

הרשות השופטת - סרטון

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=pOThu-l9jml

סיור בבית המשפט העליון - סרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=TjGEYmnZkkk>

פרק 19 - נשיא המדינה

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את מעמד הנשיא בישראל.
- ב. התלמידים יכירו את תפקידי הנשיא וחשיבותם.

הצעות להוראה:

1. ניתן לקיים דיון בשאלות: את מי מייצג מוסד הנשיאות בישראל? את מה מסמל מוסד הנשיאות בישראל?
2. לגבי בחירתו של הנשיא ניתן לדון בשאלות: האם מועמד להיות נשיא המדינה צריך להיות בעל כישורים מיוחדים? האם הוא חייב להיות בעל הישגים מיוחדים? האם יש צורך בניסיון יוצא דופן בתחום מסוים? מדוע קבעה הכנסת שבחירת הנשיא תהיה בהצבעה חשאית? מדוע נדרש רוב של 61 חברי כנסת לבחירת הנשיא?
3. לגבי סמכות החנינה של הנשיא ניתן לדון בשאלה: איזה ערך מבטאת סמכות החנינה שיש לנשיא? מדוע הנשיא צריך להתייעץ עם גורמים שונים לפני מתן החלטה לגבי בקשת החנינה?

קישורים באינטרנט

מוסד הנשיאות בישראל - הסבר מורחב

[http://www.president.gov.il/Presidency In Israel/Pages/PresidencyNew.aspx](http://www.president.gov.il/Presidency%20In%20Israel/Pages/PresidencyNew.aspx)

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=10842>

פעילות הנשיא - הסבר מורחב

[http://www.president.gov.il/Presidential Activities/Pages/Presidential Activities2.aspx](http://www.president.gov.il/Presidential%20Activities/Pages/Presidential%20Activities2.aspx)

סיור בבית הנשיא - סרטון

[http://www.president.gov.il/PresidentTourFiles/tour president.html](http://www.president.gov.il/PresidentTourFiles/tour%20president.html)

השבעת נשיא המדינה שמעון פרס - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=8P8_eFaNh_c

פרק 20 - מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור

מטרות לימודיות:

- א. התלמידים יכירו את תפקידי מבקר המדינה וסמכויותיו.
- ב. התלמידים יכירו את תפקידי נציב תלונות הציבור וסמכויותיו.
- ג. התלמידים יכירו את הזכות של הציבור להתלונן על בעיות הנגרמות להם מתפקודם של גופים ממשלתיים.

הצעות להוראה:

1. ניתן לדון עם התלמידים בשאלות: מדוע חשוב שיהיה גוף מיוחד שתפקידו לבקר את רשויות השלטון? מדוע אין די בביקורת של הגופים האחרים?
2. ניתן לדון עם התלמידים בשאלה: מדוע מבקר המדינה כפוף רק לכנסת?
3. ניתן לדון עם התלמידים בשאלות: מה החשיבות שיש לתפקיד נציב תלונות הציבור? מה ההבדל בין תפקיד מבקר המדינה לתפקיד נציב תלונות הציבור? האם יש יתרון בכך שמבקר המדינה הוא גם נציב תלונות הציבור?

קישורים באינטרנט

מבקר המדינה

יסודות ביקורת המדינה - הסבר מורחב

<http://www.mevaker.gov.il/serve/site/intro.asp>

<http://www.mevaker.gov.il/serve/site/role.asp>

על מבקר המדינה - סרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=YnL5l5isdn0>

נציב תלונות הציבור

נציבות תלונות הציבור - הסבר מורחב

http://www.mevaker.gov.il/serve/site/ntz_about_info.asp

http://www.mevaker.gov.il/serve/site/ntz_handeling.asp

דוח נציב תלונות הציבור - סרטון

http://www.youtube.com/watch?v=e_JhgwnWJQ8

